УДК 379.852

Цвелих Євген Миколайович

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна,
e-mail: dellamontag@ukr.net

ПРОМИСЛОВА СПАДЩИНА КИЄВА: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОСВОЄННЯ ЯК ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ

Метою статті є привернення уваги на використання індустріальної спадщини міста Києва як туристичних об'єктів

Методика. Методичні засади дослідження полягали в синтезі та аналізі матеріалу зібраного особисто автором під час польових досліджень закинутих промислових об'єктів міста Києва.

Результати. Запропонована низка об'єктів промислової спадщини для нового неформального екскурсійного автобусного маршруту «Мертва промисловість Києва».

Наукова новизна полягає у розвитку ідеї використання промислової спадщини великих міст (на прикладі Києва) та в новому погляді на «мертву індустрію» як атракційний об'єкт.

Практична значимість. Запропонований маршрут розширює можливості туристичного пізнання Києва. Об'єкти промислової спадщини на прикладі столиці України – перспективний напрямок розвитку туризму в інших промислових регіонах, який може бути цікавий як для пересічного туриста, так і для численних вітчизняних та європейських екстремалів.

Ключові слова: промислова спадщина, туристичні об'єкти, промислові об'єкти, атракції, міська зона.

УДК 379.852

Цвелых Евгений Николаевич

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, г. Киев, Украина,
e-mail: dellamontag@ukr.net

ПРОМЫШЛЕННОЕ НАСЛЕДИЕ КИЕВА: НЫНЕШНЕЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ОСВОЕНИЯ КАК ТУРИСТИЧЕСКИХ ОБЪЕКТОВ

Целью статьи является привлечение внимания на использование индустриального наследия города Киева как туристических объектов

Методика. Методические основы исследования заключались в синтезе и анализе материала собранного лично автором во время полевых исследований заброшенных промышленных объектов города Киева.

Результаты. Предложен ряд объектов промышленного наследия для нового неформального экскурсионного автобусного маршрута «Мертвая промышленность Киева».

Научная новизна заключается в развитии идеи использования промышленного наследия крупных городов (на примере Киева) и в новом взгляде на «мертвую индустрию» как аттракционного объект.

Практическая значимость. Предложенный маршрут расширяет возможности туристического познания Киева. Объекты промышленного наследия на примере столицы Украины - перспективное направление развития туризма в других промышленных регионах, который может быть интересен как для рядового туриста, так и для многочисленных отечественных и европейских экстремалов.

Ключевые слова: промышленное наследие, туристические объекты, промышленные объекты, аттракционы, городская зона.

UDC 379.852

Tsvelykh Yevhen Mykolayovych Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, e-mail: dellamontag@ukr.net

INDUSTRIAL HERITAGE KYIV: STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF TOURIST FACILITIES

Purpose of the article is to raise attention to the use of the industrial heritage of Kyiv as a tourist facilities.

Methods. Methodical bases of research consisted of in the synthesis and analysis of material collected personally by the author during field research abandoned industrial facilities in Kyiv.

Results. The proposed series of objects of industrial heritage for new informal tour bus route "Dead Industry Kyiv".

Scientific novelty. Scientific novelty consists in development of the idea of using the industrial heritage of large cities (for example, Kyiv) and a new look at "dead industry" as a tourist attraction.

The practical significance. The proposed route extends the capabilities of tourism knowledge Kyiv. Kiev now has many areas of industrial and military enterprises remain undeveloped. Objects of industrial heritage ("industrial mort") for example the capital of Ukraine - perspective trend of tourism development in other industrial regions which can be interesting for the average tourist as well as for numerous domestic and European adventurers.

Keywords. Industrial heritage, tourist facilities, industrial facilities, attractions, urban area.

Стан та актуальність проблеми. Проблема використання промислової спадщини України – закинутих промислових підприємств, стала актуальною в останні 20 років, коли з набуттям незалежності, було розірвані економічні зв'язки з іншими регіонами і підприємствами Радянського Союзу, почав занепадати воєнно-промисловий комплекс, а збанкрутіла морально і фізично радянська промисловість виявилася неконкурентоздатною в світі. Наслідком цього стало масове закриття промислових підприємств по всій Україні. Не став винятком і Київ.

Однак, постало питання: що робити з територіями колишніх промислових гігантів, які стали занепадати, а території перетворюватися в гігантські пустирі та смітники?

Аналіз попередніх досліджень. Теоретико-методологічним питанням освоєння промислової спадщини в Україні присвячені роботи О. О. Любіцевої, М. Д. Гродзинського, Ю. Г. Тютюнника, В. Л. Казакова, В. Л. Пацюк та ін.

Аналізом проблеми освоєння як туристичних об'єктів закинутих територій, а саме «промислової спадщини» в Україні, почали займатися насамперед в розвинутих промислових зонах країни, насамперед, в Кривому Розі. Там швидко збагнути, що такі унікальні індустріально-природні явища, як покинуті заводи, шахти, відвали, хвостосховища тощо можуть зацікавити різні туристичні групи та туристичні напрямки. Під цю ідею в Кривому Розі було створено Інститут розвитку міста Кривого Рогу, де одним з пріоритетних завдань було використання криворізької промислової спадщини як атракцій них об'єктів. Керівником та натхненником цього напряму став В. Л. Казаков.

Інститутом було організовано в 2013 р. конференцію «Індустріальний туризм : реалії та перспективи», де дослідники з різних регіонів України поділилися досвідом туристичного освоєння промислової спадщини.

Виклад основного матеріалу. Київ з давніх давен вважався духовним та культурним центром не тільки України в її сучасних межах, але і всього православного світу. Тому в інтелектуальних колах вважають великим злочином перетворення духовної та інтелектуальної столиці, можливо навіть і всієї Східної Європи, в потужний індустріальний комплекс. Згадаємо, що наприкінці XIX ст. Київ був відомий і славний виключно як релігійними об'єктами (і це не тільки Лавра), де рятували душі святителі землі руської, так і навчальними закладами (і це не тільки університет Св. Володимира), де викладала найосвіченіша професура Російської Імперії. Крім того, Київ і тоді (і навіть зараз, незважаючи на загарбницькі дії забудовників та численних зайд) вважався таким собі курортом з комфортним кліматом і розвиненою рекреаційною інфраструктурою. З промислових об'єктів вирізнялися лише дрібні кустарні майстерні на Подолі чи на Глибочиці, а перші індустріальні «гіганти» були зазвичай винесені за межу міста. Скажімо, металургійні та металообробні заводи Шанца і Веллера локалізувалися на Шулявці, рафінадний завод Бродського (нині знаменита фабрика Карла Маркса або ж «Рошен») – в селі Деміївці, численні цегельні – у Корчуватому та на Чорній горі, броварні окупували Кирилівську вулицю (що примикала до Подолу). Хіба що тютюнова фабрика родини численних Когенів і ковбасна фабрика К. Бульйона отаборилися безпосередньо за Євбазом (нині площа Перемоги), що також вважалися міською окраїною.

З розвитком капіталізму в Росії, особливо зі спорудженням Києво-Балтської та Києво-Курської залізниць (1870), почалося поступове перетворення інтелектуального і духовного міста у промислове. З приходом більшовиків темпи індустріалізації стали справді грандіозними. Зрозуміло, що так звана індустріалізація мала не тільки економічну мету, але і соціальну – освічену київську (недобиту денікінцями і більшовиками) інтелігенцію заміщали мало- та неписьменні селяни та люмпен-пролетаріат.

Кінець «перебудови» та перехід на капіталістичні рейки зразу же показали істинну економічну вартість київської індустрії, орієнтованої зазвичай на ВПК. Без військових замовлень зупинялися і поступово банкрутували гіганти минулих днів – «Арсенал» і «Більшовик», ледь жевріють інші численні заводи і фабрики, якщо не встигли перепрофілюватися. Також почали розформовуватися і військові частини, які в межах міста виконували «серйозну» оборонну функцію – як правило, вони глушити «ворожі» голоси. Поступово їх багатогектарні території стали освоювати «нові київські», а в останні п'ять років – «нові донецькі». Зайди по-своєму знаходили застосування покинутим територіям – в Києві почали рости численні житлові квартали з напівзаселеними будинками, супермаркети та ТРЦ.

Однак і зараз багато територій київських промислових та військових підприємств залишаються неосвоєними. Серед київських круч поступово

сформувався специфічний індустріальний ландшафт, який автор назвав би не промисловою спадщиною, а більш категоричним терміном – «мертвою промисловістю» (МП). На таких діялнках реваншується природа, селяться асоціальні групи, розкошують неформали, кінорежисери знімають фільми. І не видно і не чутно, щоб до раціонального використання закинутих індустріальних та військових об'єктів долучалися спеціалісти не тільки з містобудування та містопланування, але і розвитку туризму.

А тим часом, МП Києва може стати своєрідною туристичною родзинкою. Туристичний досвід показав, що на жаль європейцеві наші духовні і культурні надбання, за великим рахунком, не становлять надзвичайного інтересу. Буденна і «наїжджена» програма (Софія – Хрещатик – «Ярмо» – Лавра – «Баба», а тепер ще і Алея Небесної Сотні), яка для нас, киян зокрема і українців взагалі несе не абияке інтелектуальне і пізнаннєве навантаження, для європейського туриста, який доїхав нарешті в Київ (після Праги, Парижу і Санкт-Петербурга) перетворюється в буденність.

Але Європа – це не тільки вільні і розкуті у спілкуванні та подорожуванні люди. Це і великий прошарок занадто «просунутих» і «передових», особливо молоді та не дуже «вічних студентів» – представників неформальних рухів, «мажорів» та різних екстремалів, «дігерів», «сталкерів» та інших, перегодованих благами європейської цивілізації. І просто романтиків.

І Києву є що показати. Окремим сегментом туристичної неформальної інфраструктури Києва слід вважати і «Київ підземний», куди входять: численні підземні ходи, не встановленого призначення; комунікації; монастирські печери Церківщини, Китаєва і Голосіїва, які начебто всі сходилися до Лаври; русла історичних річок, захованих у бетоні Однак, тема «Київ – знахідка для дігерів» потребує окремого дослідження.

Висновки. Автором, за підсумками власних «польових» досліджень та численних прогулянок по об'єктам Києву, який не показують (і не покажуть) туристам, пропонуються наступні основні найцікавіші об'єкти з розряду МП.

Отже, на ПРАВОМУ БЕРЕЗІ:

1) Критий спорткомплекс, що вже трохів 30 стоїть недобудованим поблизу Експоцентру (рис. 1). Автор ще зі студентських часів пам'ятає серйозні розмови, що ініціатором побудови закритого футбольного манежу в далекі 1980-і був сам В. В. Лобановський. На жаль, капітальна споруда так і стоїть пам'ятником безгосподарності. У якості бонусу, на ньому особливо екстремальним туристам можна запропонувати і «адреналінові» розваги – стрибки з висоти на линві.

Рис. 1 – Критий спорткомплекс на проспекті Глушкова

2) «Кладовище кранів» – промислова зона на Теличці (біля ТЕЦ-5), скупчення підприємств промисловості будівельних матеріалів та лісопереробних господарств (рис. 2). Це не можна коментувати, це треба бачити!

Рис. 2 – Кладовище кранів на Теличці

3) Рідкісні за красою творіння архітектурних геніїв Ніколаєва та Безсмертного – дуже подібні за архітектурою колишній завод солодових концентратів (раніше – броварня Ріхерта) на Фрунзе та колишній лікеро-горілчаний завод на Кудряві. Тут не скільки історія підприємств та занедбаність території може викликати захоплення туриста, скільки дійсно краса архітектурних форм, що нагадують не промислові об’єкти, а скоріше палаци (автор свідомо не подає зображень, щоб заінтригувати читача).

4) «Сталінське метро» – кесони на Оболоні (Героїв Сталінграду) та на Чапаєвці (південь Києва). Ці об’єкти є найбільш «розкрученими» серед києвознавців та екскурсоводів, Сюди регулярно проводять екскурсії, тому і розповісти гостям столиці про залізничні колії під руслом Дніпра, що будувалися до липня 1941 року, є про що. Кесон на Оболоні органічно доповнює мальовничість узбережжя Дніпра, за що отримав назву «Субмарина в степах України». Біля селища Пирогів та на Жуковому острові туристів зацікавлять залишки тунелів, які добре прослідковуються серед боліт долини р. Віти (рис. 3).

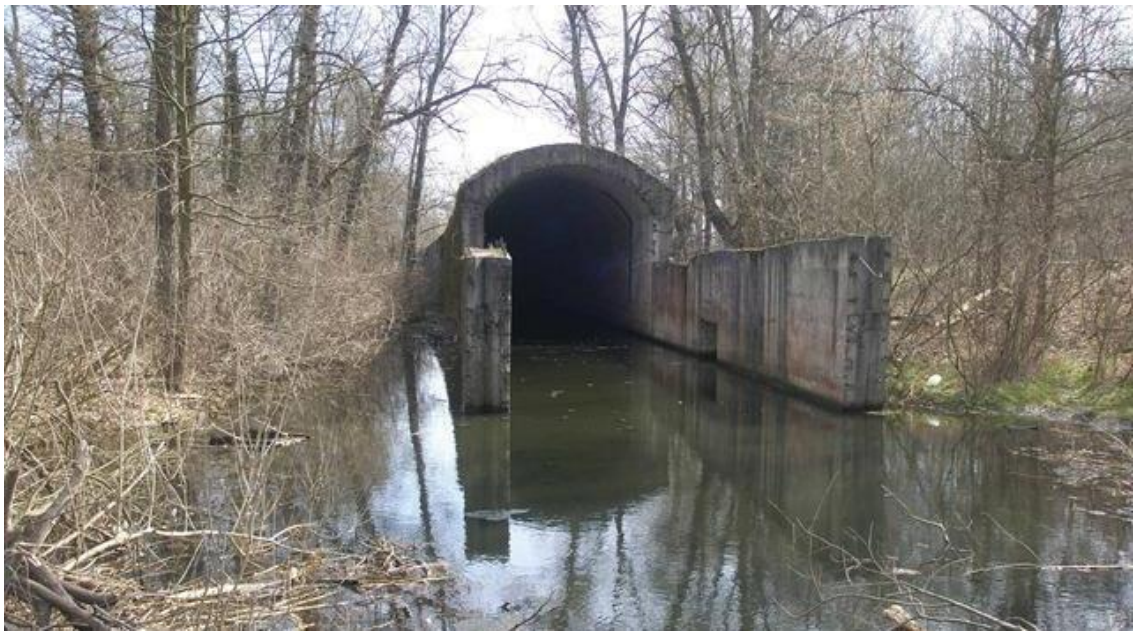

Рис. 3 – Елементи «сталінського метро» в околицях селища Пирогів

На ЛІВОМУ БЕРЕЗІ:

1) Залишки величезного, вже збанкрутілого хімічного заводу «Радикал». Один з найнебезпечніших виробництв столиці, оскільки виробництво було пов’язане зі ртуттю.

2) Київський танкоремонтний завод на Дарниці з «кладовищем» танків та іншої бронетехніки.

3) Величний у своїй індустріальній красі Дарницький завод будівельних матеріалів і конструкцій (поки ще не забудували).

4). Залишки радіоцентру у селищі Радистів на околиці Києва. Любителям міліарного туризму буде цікаво побачити штабні і господарські споруди, залишки радіоприладів тощо. А ще відчути себе «сталкером» на секретному радянському військовому об’єкті (рис. 4).

Рис. 4 – Закинуте військове містечко у селищі Радистів

Закінчити екскурсію по МП Києва можна на Замковій горі (Дитинці) з чудовим пейзажем на Поділ чи Андріївський узвіз. Тут колись на місці вже давно закинутого кладовища Флорівського монастиря існувала секретна військова лабораторія, про діяльність якої мало хто здогадується навіть з корінних киян. Залишки стін об’єкту – це все, що залишили військові у переддень здобуття Незалежності 1991 року.